

KİTAP TANITIMI

**Ali Artun. *Mümkün Olmayan Müze, İstanbul:*
İletişim Yayınları, 2017, ISBN: 9789750521508.
202 sayfa.**

Ceren KARADENİZ¹

Giriş

Mümkün Olmayan Müze, başlangıçta koleksiyonerlerin mikrokosmosları olarak tanımlanabilecek kişi müzesi nadire kabinelerinden itibaren müzeciliğin farklı tarihsel dönemlerini, geçirdiği aşamaları farklı müze türleri üzerinden irdelerken aynı zamanda alanda yaşanan paradigma değişimlerini de çarpıcı örneklerle gözler önüne seren bir kitap olarak okuruyla buluşmuştur. Artun kitabında, müzelerin ne gösterdikleriyle ilgilendiğini vurgularken, kitap boyunca temelde müzelerin neyi temsil ettiğini (iktidar, popüler kültür vb.) ve iletişim işlevinde ulaştıkları noktayı vurgulamaktadır.

Türkiye’de kültürün özelleşmesinin ardından özel müzelerin sayıca artmaya başlaması Türkiye müzeciliği açısından önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Kültür sektöründeki bu değişim ve çeşitlilik dünyasının kapılarının müzeler aracılığıyla aralanması bu kurumların nasıl değişeceğine de işaret etmiştir. Bu noktada Artun, kitabına bir türlü düzenli olarak açık kalamayan İstanbul Resim Heykel Müzesi’nin kuruluşundan yarım yüzyıl sonra başlayan bu müzeleşme dalgası ile başlamaktadır. Müzeleşme dalgasında son yirmi yılda yaşananlara ışık tutan Artun Türkiye’de, çağdaş müzebilimin kurucusu ve Osman Hamdi Bey’in kardeşi Halil Edhem Eldem’in Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden itibaren özellikle

¹ Araş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzecilik Bölümü, ckaradeniz@ankara.edu.tr

müzecilik alanında gerçekleştirdiği çalışmaların ötesine geçilemediğini düşünmektedir.

Artun, Halil Edhem'in 19. yüzyıl sonlarında bütün Avrupa başkentlerinde olduğu gibi İstanbul'da da baş gösteren müzeleşme dalgasında önemli katkıları olduğunu, Türkiye'de modern müzeolojiyi inşa ettiğini ve böylece bir imparatorluk müzesinden modern ulusal bir müzeye geçiş sürecini büyük bir sabır ve emekle yöneterek başardığını vurgulamaktadır. Halil Edhem bir müzecilik düşüncesine ve yazınına öncülük etmiştir. Arkeolojik eserlerle modern sanatı, eski ile yeniyi, Türk sanatıyla Batı sanatını eklemleyebilen bir tarih sahnesini kurmayı başarmıştır. Bu bağlamda Türkiye Müzeciliğinin geldiği noktayı Edhem'in katkılarını referans alarak izleyip değerlendirmek önemlidir. Kitapta, Edhem ile birlikte değişen müzecilik tartışılırken müzelerin dönemlerinin bilgi ve hakikat rejimleriyle, siyasetleriyle, kültürel politikalarıyla son derecede iç içe olan sahneler olduğu da ifade edilmekte ve konuya ilişkin kısa bir tarihçe sunulmaktadır. Modern müzelerin öncesindeki Rönesans'ın nadire kabinelerinin gizemli ve büyümlü sahneler olduğu, daha sonra müzelerin altın çağı olarak adlandırılan 19. yüzyılda modernliği kuran müzeler ile birlikte yaşanan gelişmelerin evrenselliği, ulusallığı, bireyselliği, kamusalığı, yurttaşlığı örgütlemesi bu tarihçenin satır başlarıdır. Nihayetinde çağımızda herkesin "çağdaşlık" olarak adlandırdığı bir dönemde Artun'a göre, müzeler bir "çılgnılık" halini almıştır. Artun "müze çılgnılığının" çelişkisi bir durum olduğunu belirtmektedir. Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" tezi hatırlatılırken "zamanın şimdiki zamana indirildiği" vurgulanmıştır. Son yıllarda çok sayıda müze ve arşivin açılması kabul gören bu tezle çelişki oluşturmaktadır. Öte yandan Foucault'nun müzeciliğin yeniden anlamlandırılmasında rol oynayan "müze bir söylem mekânıdır" yaklaşımının ise, müzenin bir bilgi ve iktidar mekânı olarak incelenmesinin yolunu açtığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte müze izleyicisini derinlemesine inceleyen Bourdieu ve DiMaggio da müzeciliğin iletişim ve sosyoloji açısından önemli bir kurum olduğunu gözler önüne sermiş, tartışmaları hareketlendirmiştir. Artun bu saptamalardan hareketle kitabında Andre Malraux'nun röprodüksiyonlardan inşa ettiği "Hayali Müze"yi, bu müzenin içeriğini, Borusan Müzesi'ni ve Batı'nın "vahşeti icat ettiği" antropoloji müzelerini incelemektedir.

Mümkün Olmayan Müze'nin en dikkat çekici bölümü müzelerin ne gösterdiği ile ilgili tartışma bölümüdür. Artun, Louvre Müzesi'nin kuruluş, gelişme ve büyüme süreçleri üzerinden müzelerin ne gösterdiğini çözümlemeye çalışmaktadır. Louvre kurulduğunda, sadece Paris'te değil birçok merkezde birden kurulmuştur ve Fransız Devrimi'nden sonraki rejimin, Aydınlanma'nın örgütlenmesinde önemli roller oynamıştır. Aynı biçimde Türkiye'de de Cumhuriyetle birlikte müze bir ulusun ortak bir coğrafya ve tarih üzerine inşa

edilmesinde etkili olmuştur. Artun bu süreçte müzeyi “tarihin sahnesi” olarak tanımlamaktadır. Bu sahne kamuya açıldığından beri modernleşmenin en önemli dinamiklerinden biri olarak kabul edilmektedir. İngiltere’de, Victoria döneminde, müzelerin endüstrileşmeyle birlikte kentlere yığılan işçi ve lümpen nüfusu terbiye edebileceğine inanılmış; bu nedenle müzelerde giriş ücreti alınmamış, müzeler akşam saatlerinde de açık tutulmuştur. Sanat ve müzeyle işçi sınıfı ilişkisinin kurulması sadece liberal reformistlerin değil aynı zamanda 19. yüzyıl sosyalist ütopyacılarının, 1917’nin proleter devrimcilerinin ve 20. yüzyıl avangardının da sorunu olmuş; günümüzde “işçi sınıfı” hedefinden sıyrılarak “toplumun geniş kesimleri” hedefleyen bir gelişme göstermiştir. Öte yandan evrensel müze olarak adlandırılan önemli bazı müzelerin (British Müzesi, Louvre Müzesi vb.) kamulaşma sürecinde kolonyalist yaklaşımlarla dünyanın çeşitli ülkelerinden “öteki kültürler” ilişkin nesnelere tarihselleştirerek yağmalamaları sürecine de değinen Artun, bu meşrulaştırma eylemin örneklerle izini sürmekte ve müzelerde koloni dönemi ve koloni sonrası dönemi karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir.

Zamane Müzesi

Zamanımız müzesinin mimarlık harikası olarak ele alındığına da vurgu yapılan kitapta; Bilbao’da açılan ve müze mimarisi alanında yaşanan önemli gelişmeleri temsil eden Guggenheim Müzesi’nin adeta bir “gösteri” olduğu ve mimarlığın sanatı anlamlandırdığı bir dönemin de başlangıcını temsil ettiği vurgulanmaktadır. Roma’daki Maxxi Müzesi, ABD Cincinnati Çağdaş Sanatlar Merkezi, İtalya’daki Messner Dağ Müzesi gibi örneklerle öne çıkan çağın “startarchitect”i olarak kabul edilen Irak asıllı mimar Zaha Hadid ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin başkenti Abu Dhabi’de açılan Louvre Abu Dhabi’yi dev kubbesiyle fütürist üslupla tasarlayan Jean Nouvel’in başı çektiği bu postmodern müze mimarisi sanat sosyologları tarafından dikkate alınarak eleştirilmektedir. Artun, mimarinin müzenin başat özelliklerinden biri olarak kabul edilen bu yaklaşıma eleştiri getiren ünlü isimlerin (Andrea Fraser gibi) performanslarından örneklere de kitapta yer vermektedir. Kitabın son bölümünde çarpıcı örneklerden hareketle müzenin popülerleşmesini ele alan Artun’a göre, müze popülerleştikçe medyatik hale gelmekte, bir eğlence mekânına dönüşmektedir. Farklı bir ifadeyle artık, 19. yüzyılda modernliğin kurulduğu2 mekân değil panayır ile alışveriş merkezi arası melez bir mekândır ve artık şirketleşmeye başlamıştır. Kültürel sermayenin artan gününe bağlanabilecek olan bu artış aynı zamanda sanatın sembolik gücüne de

² Preziosi, D. And Farago, C. J. (2004). *Grasping the World: The idea of the Museum*. Aldershot: Ashgate.

bağlanabilmektedir. Artun bu bağlamda kitabını, kültürel sermayenin geldiği noktayı gözler önüne sermek amacıyla dünyadan ve Türkiye’den önemli özel müzelerin kuruluş ve işleyiş biçimlerini örnekleyerek devam ettirmektedir. Artun, “İletişimsel kapitalizm” olarak tanımlanan içinde bulunduğumuz dönemde sanatın bir iletişim makinesi, bir medya olarak gösterdiği etkinin büyük olduğunu savunmakta ve özel müzelerin genellikle onları kuran şirketlerin, hanedanların (Birleşik Arap Emirlikleri örnekleri) ve servet sahibi koleksiyonerlerin kişisel tarihlerini sunan kurumlar olarak öne çıktığını vurgulamakta; ancak bazı örneklerin de (MoMA) toplumsal işlevleri önceleyerek çalışmalar yaptıklarını da ifade etmektedir.

Artun’un müzelerin ne gösterdiği sorguladığı “Mümkün Olmayan Müze” derlemesi müzebilim alanına ilgi duyan ve bu alanda akademik çalışmalar yapan araştırmacılar için önemli bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Mümkün Olmayan Müze derlemesi, müzeciliğin hem farklı tarihsel dönemlerini, hem de farklı türlerini kıyaslamak isteyenlere geniş bir perspektif sunmaktadır. Müzelerin temsil ettikleri ve donattıkları bilgi ve iktidar rejimlerini irdeleyen kitap, müzelerin hangi sembolik evreni inşa ettiğine odaklanarak içeriklerini çözümlemeye çalışmaktadır. Dolayısıyla müzelerin iletişim dili üzerine yazılan kapsamlı kaynaklardan biri olarak Türkiye’de müzebilim alanyazınında şüphesiz önemli bir yere sahiptir.